

Anna Muzyczuk

Sprawozdanie z badań terenowych prowadzonych przez Dział Archeologiczny Muzeum Okręgowego w Krośnie w latach 1981 - 84

W okresie od 1981 do 1984 roku Dział Archeologiczny Muzeum Okręgowego w Krośnie przeprowadził badania wykopaliskowe na osadzie wielokulturowej w Hłomczy gm. Sanok, na kopcu ziemnym w Żarnowcu gm. Jedlicze oraz przy Rynku 8 w Krośnie, równocześnie penetrując teren województwa w poszukiwaniu nowych stanowisk i weryfikując już znane. Badaniami kierowały mgr Anna Muzyczuk i mgr Elżbieta Pohorska-Kleja. Finansował je WKZ w Krośnie. Konsultantami naukowymi byli: prof. dr hab. K. Godłowski, prof. dr hab. J. Machnik, doc. dr hab. J. Kruppé, dr M. Parczewski.

Badania powierzchniowe w dolinie Jasiołki

Jesienią 1981 r. Dział Archeologiczny Muzeum Okręgowego w Krośnie we współpracy z Instytutem Archeologii UJ w Krakowie przeprowadził pierwszy etap zaplanowanej na kilka lat akcji mającej na celu rozpoznanie archeologiczne terenów położonych w dorzeczu Jasiołki, w tym weryfikacji znanych wcześniej stanowisk.

Badaniami objęty został obszar położony po obydwu brzegach Jasiołki od miejscowości Równe - Kopalnia po Dukłę, na odcinku długości ok. 7 km. Penetrowano głównie niższe partie doliny rzeki, odnogi wzgórz nad nią dominujących, rzadko wkraczając w strefę wysoczyznową. W trakcie badań przeprowadzono weryfikację oraz inspekcję 16 stanowisk położonych na terenie 6 miejscowości oraz odkryto 10 nowych w miejscowościach: Równe — 4 stanowiska, Wietrzno — 4, Cergowa — 1, Zboiska — 1. W czasie prac poszukiwawczych znaleziono: 240 fragmentów naczyń, 1 fragment płytki kafla, 1 wiór krzemienisty, 5 odłupków radiolarytowych, 1 wyrób radiolarytowy na surowiaku, 2 odłupki z żółtego łupku oraz skałkę broni palnej.

Na stanowiskach położonych w miejscowościach Wietrzno stan. 10 i Równe stan. 4, 5 odkryto materiały datowane na epokę neolitu lub wczesną epokę brązu. Ze stan. 3 w Zboiskach pochodzi fragment naczynia neolitycznego. Z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza pochodzi ceramika zebrana na stan. 4 w Równem. Fragmenty naczyń z okresu wpływów rzymskich znaleziono na stan. 6 w Równem, i stan. 1 w Cergowej. Ceramika wczesnośredniowieczna wystąpiła na stan. 4 w Równem, a materiały późnośredniowieczne oraz nowożytnie odkryto na stan. 4, 6, 7 w Równem, stan. 1 w Cergowej i stan. 1 w Teodorówce. Nie udało się sprecyzować chronologii dla materiałów ze stan. 5 i 7 w Równem.

Wśród 26 stanowisk zarejestrowanych na przebadanym odcinku doliny Jasiołki najliczniej reprezentowane są stanowiska z materiałami wczesnośredniowiecznymi — 8, z epoki brązu — 6, z okresu wpływów rzymskich — 5. Występowały one równomiernie w lewo i prawobrzeżnej części doliny Jasiołki, w większości wypadków w pobliżu mniejszych cieków wodnych wpadających do tej rzeki.

Badania wykopaliskowe kopca ziemnego w Żarnowcu gm. Jedlicze.

Na zlecenie WKZ w Krośnie w okresie od 20 do 31 VII 1982 r. Dział Archeologiczny prowadził badania wykopaliskowe kopca ziemnego znajdującego się na terenie parku należącego do Muzeum M. Konopnickiej w Żarnowcu. Kopiec był okrągły, o średnicy podstawy 7,2 m i wysokości 1,47 m. Wykonano plan warstwowy, eksplorowano kopiec metodą ćwiartkową. Przebadano dwie ćwiartki: b i d, w nasypie znaleziono materiał XX - wieczny (gwoździe żelazne, łuskę naboju, ułamki naczyń glinianych, kawałeczki szkła, kości zwierzęce).

Pod nasypem na głębokości 1,6 — 1,8 m (mierząc od wierzchołka kopca) natrafiono na resztki fundamentów kamiennie — ceglanych spojonych zaprawą wapienną. W przekazach dotyczących dworu istnieją wzmianki o budynkach gospodarczych mających się znajdować w tej części parku. Wydaje się więc, że natrafiono na ich ślady.

Badania ratownicze przy Rynku 8 w Krośnie.

W okresie od 1 VII do 28 X 1983 r. Muzeum Okręgowe prowadziło nadzór archeologiczny w piwnicach kompleksu kamienic przy Rynku 8 w Krośnie. W tym czasie przeprowadzono badania wykopaliskowe o charakterze ratowniczym i zakresie ograniczonym trudnymi warunkami terenowymi (wysoki poziom wód gruntowych, słaba statyka budynku).

Na głębokości 2,4 m poniżej obecnego poziomu ulicy odsłonięto pozostałości trzech konstrukcji drewnianych o prostokątnych zarysach, zbudowanych z dranic i belek, w narożnikach (od wewnątrz) wzmocnionych pionowymi, masywnymi słupami. Wypełniska obiektów w niewielkim stopniu udało się przebadać wykopaliskowo, niższe partie sprawdzono przy pomocy sondy geologicznej.

Z obiektów wydobyto liczne fragmenty ceramiki datowanej na czasy od końca XIV wieku po początek XVII wieku, fragmenty kafli, detali architektonicznych, szkła, a także szczątki organiczne (kości zwierzęce, pestki owoców, kawałki skóry). Najprawdopodobniej natrafiono na obiekty o charakterze gospodarczym, pochodzące z wczesnej fazy zabudowy Krosna.

Badania wykopaliskowe na osadzie wielokulturowej w Hłomczy gm. Sanok

W latach 1981-84 Dział Archeologiczny Muzeum Okręgowego w Krośnie prowadził badania wykopaliskowe na st. 1 w Hłomczy gm. Sanok, woj. Krosno. Badania finansował WKZ w Krośnie. Stanowisko zostało odkryte w trakcie planowanych badań poszukiwawczych prowadzonych w dolinie Sanu przez Instytut Archeologii UJ w Krakowie w 1979 r.² Zajmuje ono wysunięty ku E cypel lewo-brzeżnej nadzalewowej terasy Sanu, od SE oddzielonej progiem ukształtowanym przez płynący tu niegdyś San, w kierunku NNW łagodnie obniżającej się w stronę małego bezimiennego ciek w wodnego.

Stanowisko oddalone jest o około 700 m od obecnego koryta rzeki i położone około 15 m nad lustrem wody. Bezwzględna wysokość terasy wynosi 279,6 m n.p.m. W miejscowej tradycji obszar nosi nazwę „Mogielice”. Pokrywają go gleby brunatne wytworzone z pyłu wietrzeniowego. Powierzchnię cypła zajmują pola uprawne.

W trakcie prac poszukiwawczych stwierdzono, że materiał archeologiczny występował na całej po-

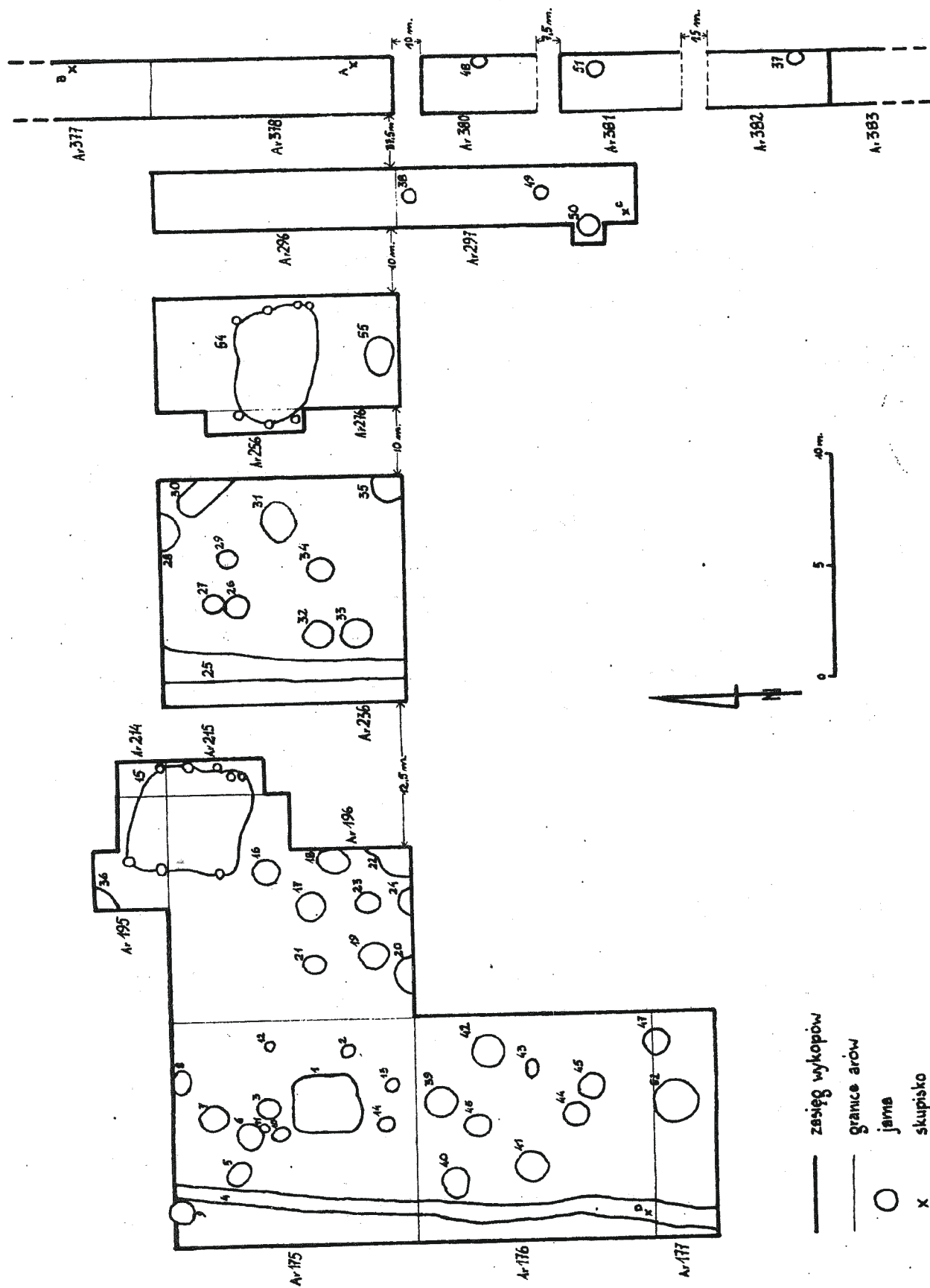
wierzchni cypła, ze szczególną koncentracją w centralnej części. Ze względu na liczny i ciekawy materiał powierzchniowy, nazwę sugerującą istnienie cmentarzyska, intensywną uprawę rolną, a przede wszystkim usytuowanie stanowiska na terenie objętym zasięgiem planowanego zbiornika wodnego w Niewistce, przystąpiono do ratowniczych prac wykopaliskowych.

Założono siatkę arową nawiązującą do wyrysu z planów katastralnych. Wykopy zakładano w centralnej partii cypła oraz przy jego wschodnim krańcu. W ciągu czterech sezonów przebadano obszar o powierzchni 753,5 m², odkryto 59 obiektów archeologicznych, w całości wyeksplorowano 52 (rys. 1). Stratygrafia pionowa na stanowisku przedstawiała się następująco: pod warstwą ziemi ornej sięgającej do głębokości 0,25 - 0,3 m uchwycono warstwę podglebia dochodzącą do głębokości 0,4 - 0,5 m, w obrębie której licznie występował materiał archeologiczny, i która miejscami przypominała warstwę kulturową. Zarysy obiektów pojawiały się na głębokości od 0,25 do 0,5 m. Poniżej występował piaszczysto-gliniasty całec.

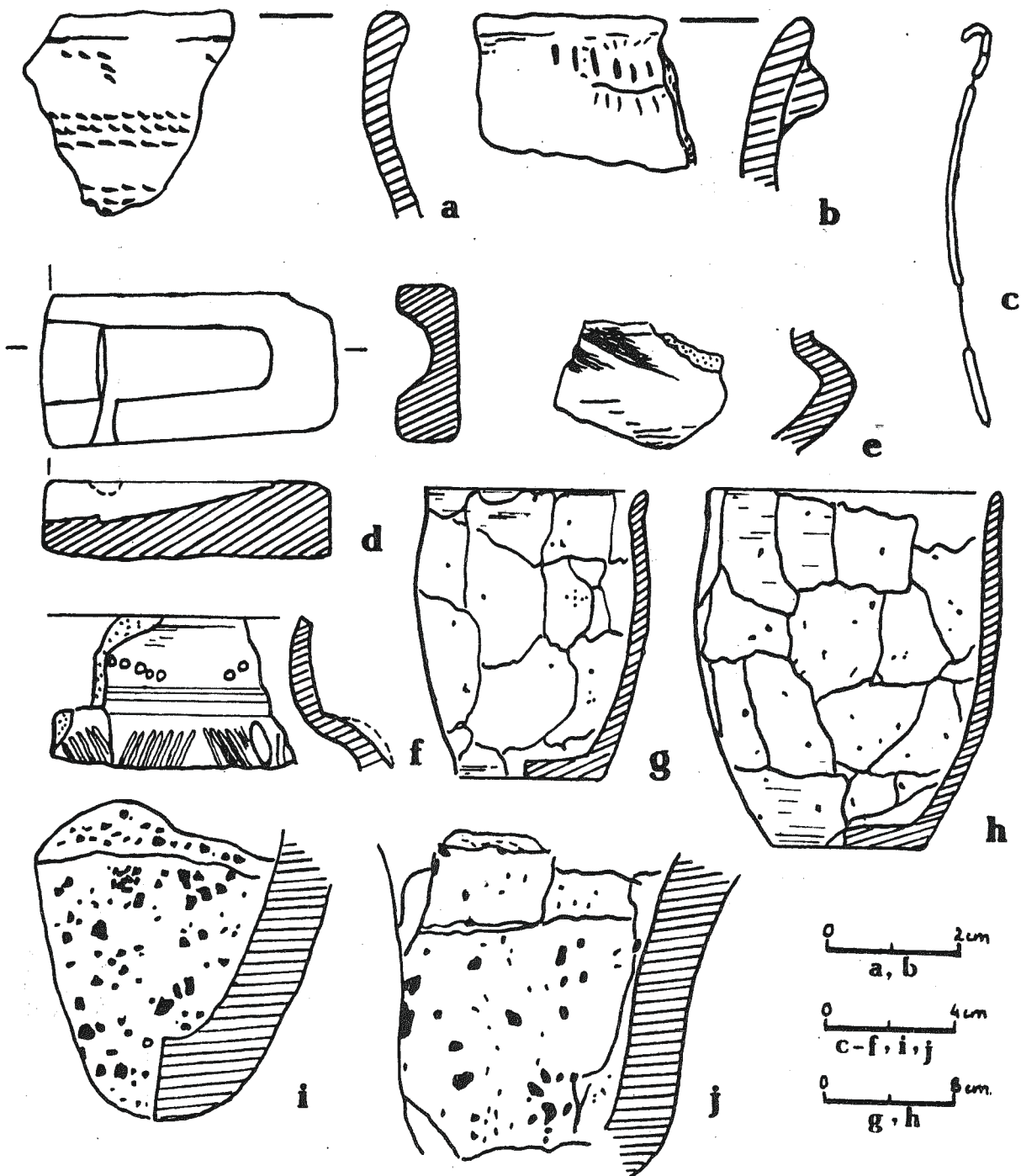
Badania wykopaliskowe dostarczyły materiałów o różnej przynależności kulturowej i chronologicznej. Pojedyncze znaleziska wiązać można z epoką neolitu i wczesną epoką brązu, liczna grupa materiałów reprezentuje kultury: łużycką i przeworską, oprócz tego znaleziono niewielką ilość ceramiki wczesno - (?) i późnośredniowiecznej.

Na powierzchni, w ziemi ornej, podglebiu oraz na złożu wtórnym w kilku obiektach odkryto kilkanaście wyrobów krzemionych i radiolarytowych (wiórów, odłupków, łusek), które łączyć można z kulturami epoki neolitu względnie wczesnej epoki brązu. Z tego czasu pochodzić też może większość wyrobów z margla krzemionkowego. Najstarsze znaleziska ceramiczne nawiązują do kultury Chłopice - Vesele (ryc. 2a), a także być może do kultury mierzanowieckiej (ryc. 2,b).

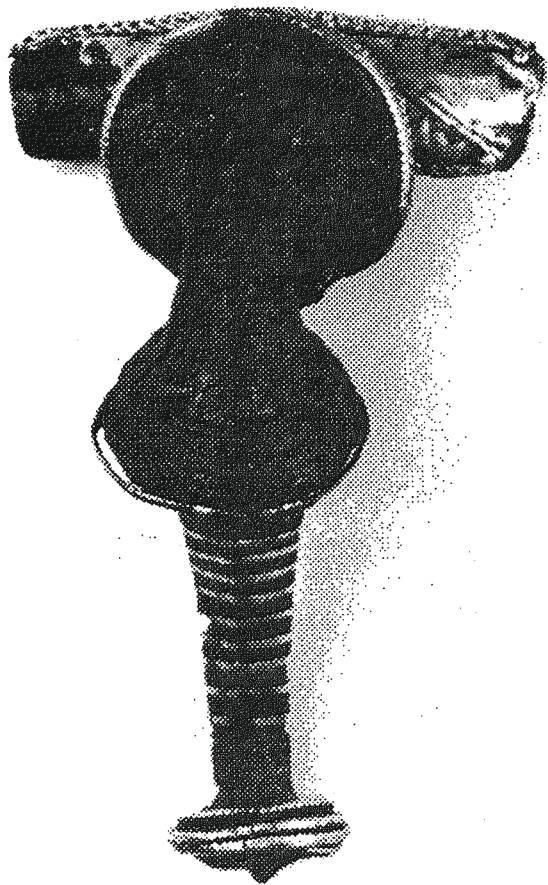
Na osadzie w Hłomczy najliczniejszą grupę stanowiły obiekty związane z osadnictwem ludności grupy tarnobrzesckiej kultury łużyckiej w V EB oraz w okresie halsztackim³. Odkryto 26 jam o charakterze gospodarczym i produkcyjnym oraz 2 dołki posłupowe. Jamy miały zarysy owalne lub koliste o średnicach od około 1 m do 1,5 m. W profilach były nieckowate, trapezowate, cylindryczne, z dnami na głębokości od 0,6 m do 1,45 m. W wypełniskach obiektów znaleziono: silnie uszkodzoną szpilę brązową (I rys. 2, c), część muszlowatej formy odlewniczej wykonanej z piaskowca i służącej do sporządzania dłuć (rys. 2, d), wytwory z krzemienia i margla krzemionkowego (m. in. przyostrzową część siekierki), przęsliki gliniane oraz bardzo liczne fragmenty ceramiki.

Rys. 1. Hłomcza, gm. Sanok, stan. 1. Rozmieszczenie obiektów w obrębie przebadanej części osady.

Rys. 2. Hłomcza, gm. Sanok, stan. 1. Wybrane zabytki z obiektów: 29 (a), 39 (c), 26 (d), 16 (f,g), 2 (h), 7 (i,j) oraz z warstwy ziemi ornej na arze 236 (e) i warstwy podglebia na arze 236 (b); (a,b,e-j - fragmenty naczyń, c - szpila brązowa, d - fragment muszlowatej formy odlewniczej).

Rys. 3. Hłomcza, gm. Sanok, stan. 1. Zapinka z obiektu 15.

Wśród wydobytych ułamków naczyń wyróżniono następujące grupy: naczynia wazowate, garnki, czepaki, misy, placki oraz naczynia produkcyjne. Na niektórych fragmentach naczyń wazowatych i czepaków zachowały się ślady ornamentu: ukośnych szerokich kanelur (rys. m 2, e), linii rytych łączonych z guzkami i stempelkami (rys. 2, f), ukośnych żłobków, pionowych bruzd, pseudouszek.

Fragmenty te pochodziły z naczyń cienkościenne, o powierzchniach gładkich, na zewnątrz barwy brunatnej lub ciemnoszarej, wewnątrz ciemnoszarej lub czarnej. Jednakże przeważającą część materiału ceramicznego grupy tarnobrzeskiej stanowiły fragmenty garnków. Były to naczynia lepiące z gliny schudzonej domieszką drobno- lub średnioziarnistego ostrokrawędziowego tłuczni - czarnego rogowca, o powierzchni stosunkowo gładkich, barwy brunatno-pomarańczowej.

Zrekonstruowano dwa niezdobione garnki jajowate (rys. 2, g, h), oprócz tego natrafiono na fragmenty garnków zdobionych karbowanymi listwami plastycznymi, a także na fragmenty garnków o wygładzonych partiach brzegowych i przydennych, a brzuścach obmazywanych.

Odrębną grupę stanowiły ułamki naczyń umownie nazwanych produkcyjnymi, o ściankach grubości 2-3 cm, z domieszką ziaren czarnego rogowca o średnicy dochodzącej do 2 cm, powierzchniach szorstkich, barwy pomarańczowo-żółtawej. Ze względu na znaczny stopień rozkruszenia tych skorup niemożliwe było odtworzenie rozmiarów i kształtu naczyń. Odkryto jedynie dolne partie naczyń o dnach półkulistych lub stożkowatych i rozszerzających się tulipanowato ściankach bocznych (rys. 2, i, j). Formy te spełniały rolę tygli odlewniczych.

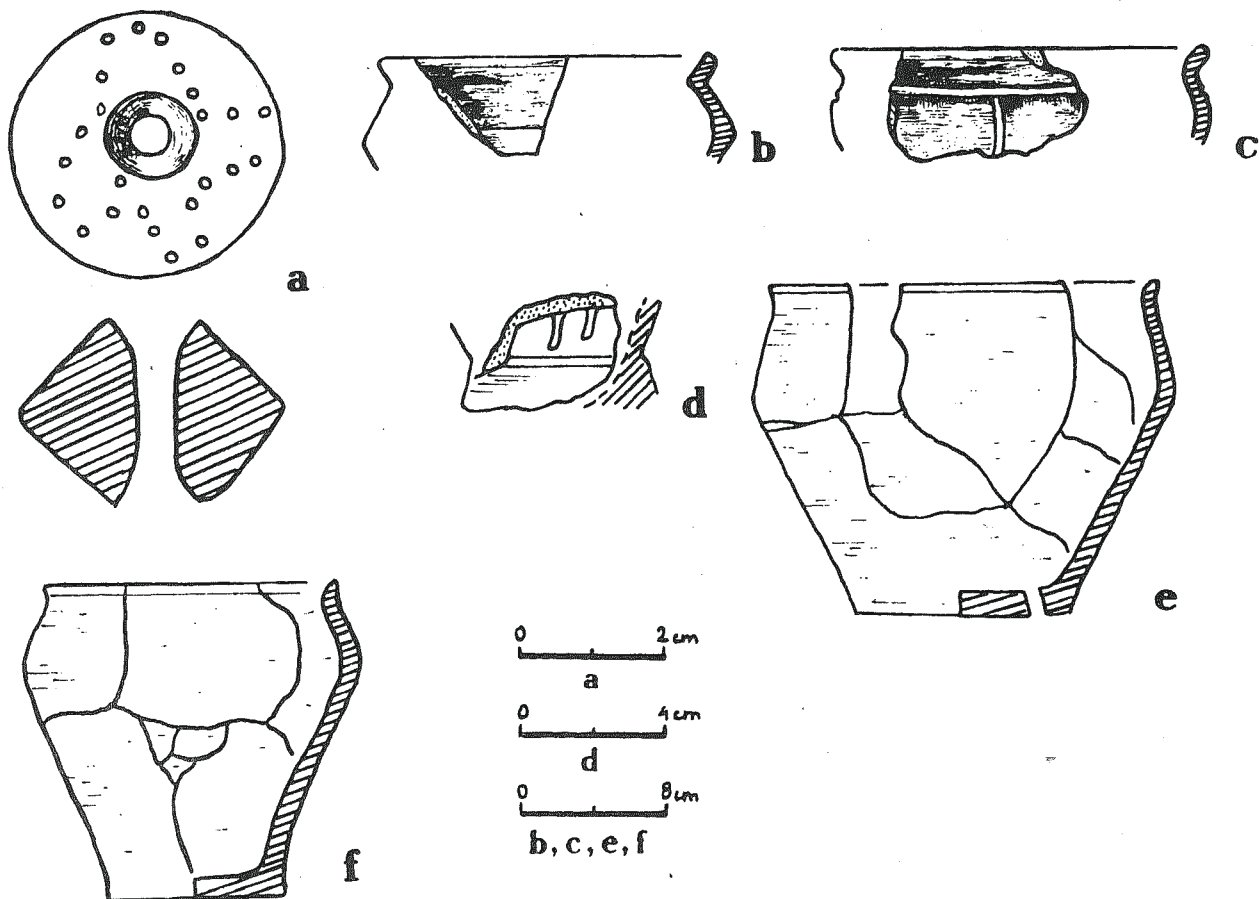
Ze względu na stosunkowo nieduży obszar przebadany wykopaliskowo trudno w chwili obecnej wnioskować o zasięgu i rozprowadzeniu osady grupy tarnobrzeskiej, sposobie konstrukcji budynków naziemnych, strukturze gospodarki, zajęciach ludności i.t.p.

Na st. 1 w Hłomczy natrafiono na ślady obiektów mieszkalnych, które dostarczyły interesujących materiałów z okresu wpływów rzymskich, głównie z fazy B2/C1.

Z obiektu 15 - czworokątnego, o wymiarach 5,4x5 m, z dnem na głębokość 0,55-0,6 m, dołkami posłupowymi wzdłuż krawędzi W i E oraz wewnątrz wypełniska, wkopanymi do maksymalnej głębokości 1,17 m, pochodzą: zapinka trąbkowata IV grupy Almgrena, brązowa ze srebrną inkrustacją (rys. 3), przęśliki gliniane w tym jeden zdobiony (rys. 4, a), ciężarek tkacki, oraz kilkaset fragmentów naczyń lepiących ręcznie, ułamki kości zwierzęcych, bryły polepy.

Wśród materiału ceramicznego wyróżnić można dwie grupy naczyń: cienkościenne o powierzchniach gładkich, czarnych, błyszczących, średnio- lub grubościennie ze znaczną ilością mineralnej domieszki schudzającej, o powierzchniach słabo wygładzonych lub chropowatych. Wystąpiły między innymi: górne partie czarek zdobionych (rys. 4, b, c), fragmenty pucharka zdobionego ornamentem żłobków (rys. 4, d), fragmenty naczyń wazowatych o dwustożkowatym załomie. Zdecydowaną większość stanowiła jednak ceramika „kuchenna” - fragmenty garnków, w tym jeden zachowany w całości przypominający kształtem naczynie wazowate, z otworem w dnie (rys. 4, e), mis, czarek, kubków uchacyjnych. Niektóre ułamki nosiły ślady zdobienia karbowanymi listwami plastycznymi, dołkami palcowymi, ornamentem miotełkowym oraz skośnej kratki. Podobnych znalezisk acz nieco uboższych, dostarczył również obiekt 54 - jama o zarysie czworokątnym, o wymiarach 5x3,4 m, z dnem na głębokości 0,72 m, a w części N 0,85 m, z dołkami posłupowymi wkopanymi do maksymalnej głębokości 1,15 m.

W intensywnie zabarwionym ciemnoszarym wypełnisku odkryto: fragment noża żelaznego, fragmen-

Rys. 4. Hłomcza, gm. Sanok, stan. 1. Wybrane zabytki z obiektów: 15 (a-e), 54 (f); (a - prześlik gliniany, b-f - fragmenty naczyń).

ty prześlików glinianych, odłupek krzemieny, fragmenty naczyń głównie „kuchennych”, w tym zachowany w całości garnek esowaty (rys. 4, f) oraz nieliczne ułamki ceramiki „stołowej”. W obydwu obiektach natrafiono na rozproszone kamienie piaskowcowe, będące być może resztkami palenisk.

Chronologię trzeciego obiektu o charakterze mieszkalnym odkrytego na st. 1 w Hłomczy należy ustalać z dużą ostrożnością. Jama ta pojawiła się bowiem już w warstwie ziemi ornej i jej wypełnisko było silnie naruszone. Obiekt 1 był czworokątny, o wymiarach 2,8x2,6 m, z dnem na głębokości 0,4 m, z zarysem dołka postłupowego przy krawędzi S, ze śladami paleniska w narożniku NE. W wypełnisku obok osetki z piaskowca, prześlików glinianych, wystąpiły fragmenty ceramiki grupy tarnobrzeskiej, kultury przeworskiej, a nawet pojedyncze skorupy późnośredniowieczne.

Na wielokulturowej osadzie w Hłomczy odkryto także ułamki późnorzymskiej ceramiki „siwej” i ceramiki średniowiecznej.

Wielokulturowa osada w Hłomczy jest pierwszym tego typu stanowiskiem na Podkarpaciu ba-

danym na szerszą skalę. Uzyskane do chwili obecnej materiały sygnalizują tylko różnorodność problemów, których rozwiązanie mogą przynieść jedynie kolejne sezony badań wykopaliskowych.

Przypisy

¹ Wszystkie miejscowości, w których prowadzono badania poszukiwawcze leżą w gminie Dukla.

² M. P a r c z e w s k i, *Prahistoryczne i średniowieczne źródła archeologiczne z doliny górnego Sanu. Część I. Odcinek Sanok-Wara*, „A A C”, t. XXIII, Kraków 1984, s. 200.

Wyniki badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 1981-82 ukażą się w wydawnictwie: „Studia i Materiały Muzeum Okręgowego w Krośnie”, t. III.

Bericht über die durch archäologische Abteilung des Rzeszower Museums in den Jahren 1981 - 84 durchgeführten Geländeuntersuchungen in Krosno

Z u s a m m e n f a s s u n g

In den Jahren 1981 — 1984 wurden von der archäologischen Abteilung des Rzeszower Museums in Krosno die Ausgrabungsarbeiten der Siedlung in Hłomcza, Gmde. Sanok, des Hügels in Żarnowiec, Gmde. Jedlicze, am Markt 8 in Krosno durchgeführt. Gleichzeitig wurde das Gebiet penetriert mit dem Ziel, neue Fundstellen zu entdecken und alte zu verifizieren.

Im Jasiołka — Tal wurden, an beiden Flussufern, in dem Gebiet zwischen Równie und Dukla, 16 archäologische Fundstellen untersucht und 10 neue Fundstellen entdeckt. Zu den zahlreichsten darunter gehören die Fundstellen mit frühmittelalterlichen Materialien — 8, mit Materialien aus der Bronzezeit — 6, mit Materialien aus der Zeit der römischen Einflüsse — 5. Die Fundstellen waren gleichmässig am linken und rechten Jasiołka — Ufer, grösstenteils in der Nähe von kleineren Nebenflüssen, verteilt.

Die Untersuchung des in dem Park vom Maria — Konopnicka — Museum in Żarnowiec liegenden Hügels (Grundfläche — Durchmesser — 7,2 m; 1,47 m hoch) lieferte Materialien neuzeitlicher Herkunft. Man entdeckte Spuren der Stein — Ziegel — Fundamente mit dem Kalkmörtel, die, aller Wahrscheinlichkeit nach, Überbleibsel wirtschaftlicher Bauten sind.

In den Kellern gemauerten Wohnhäuser am Markt 8 in Krosno wurden, während der Rettungsarbeiten, Überreste von drei Holzkonstruktionen mit rechteckigen Umrissen freigelegt, wo sich auch zahlreiche, in die Zeitspanne seit dem Ende des 14. Jh. bis zu den Anfängen des 17. Jh. datierte, Keramik —, Kachel —, archäologische Details —, und Glasfragmente, wie auch organische Überreste (Tierknochen, Lederstücke, Obstkerne) befanden. Es scheint, dass man auf aus der Frühphase der Stadtbebauung Krosno stammende Objekte von Wirtschaftscharakter stiess.

Die Ausgrabungsarbeiten in der an der Linken Spitze der überschwemmbareren Terrasse des San gelegenen Fundstelle 1 in Hłomcza, Gmde. Sanok, dauerten 4 Saisons. Die untersuchte Fläche beträgt 753,5 m². 59 archäologische Objekte wurden freigelegt, 52 darunter völlig exploriert. Die Untersuchungen lieferten Materialien verschiedener kultureller und chronologischer Herkunft und

Zugehörigkeit — von der Steinzeit und frühen Bronzezeit, über zahlreiche Depotfunde der Lausitzer und Przeworsk — Kultur zu mittelalterlicher Keramik.

Zu den häufigsten in der Siedlung in Hłomcza gehören die Gruben der Tarnobrzeg — Gruppe der Lausitzer Kultur aus der V. Periode der Bronzezeit und der Hallstattzeit. Aus diesen Epochen stammen zahlreiche Gefässfragmente, Bronzenadel, Teil einer muschelförmigen Gussform aus Sandstein, tönerner Spinnwirtel und Kiesel — und Kieselmergelhalbprodukte. Unter keramischen Formen unterscheidet man: vasenförmige Gefässe, Töpfe, Schöpfkellen, Schüssel, Kuchen und Produktionsgefässe. Zu dieser Gruppe zählt man Fragmente dickwandiger Gefässe mit grobkörniger, zum Magern dienender Beimischung in Form von schwarzem Hornstein, u.a. Fragmente halbkugelförmigen Böden und Spitzböden. Sie dienten als Gusstiegel.

Die Materialien der Przeworsk — Kultur aus der frühen Zeit der römischen Einflüsse kommen in der Fundstelle 1 ebenso zahlreich vor. Sie stammen hauptsächlich aus zwei Wohngruben: aus dem Objekt 15 — 5,4x5 m und aus dem Objekt 54 — 5x 3,4 m. Dazu gehören: Bronzefibel mit Silber der IV. Almgren — Gruppe verziert, Eisenmesser, tönerner Spinnwirtel, Fragmente der Webegewichte, Fragmente der "Tischgefässe" mit glatten, schwarzen, glänzenden Flächen und Fragmente mittel — und dickwandiger "Küchengefässe" mit einer grossen Menge zum Magern dienender Beimischung, mit schwach geglätteten oder rauhen Flächen. In der Siedlung wurden auch Bruchstücke der "Graukeramik" und mittelalterlicher Keramik entdeckt.

Die Materialien aus der viele Kulturen umfassenden Siedlung in Hłomcza zeugen von vielfältigen Problemen, deren Lösung nur infolge weiteren Ausgrabungsarbeiten möglich wird.